

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.97/.99

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/111>

ЗАХИСТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В УМОВАХ СХВАЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

PROTECTION OF THE INDEPENDENCE OF THE JUDICIAL BRANCH OF GOVERNMENT IN THE CONDITIONS OF APPROVAL OF THE CONCEPT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UKRAINE

Бірюкова А.М., д.ю.н., професор,
в.о. завідувача кафедри адвокатської майстерності
та міжнародної юридичної практики
Академія адвокатури України

Глушенко А.О., аспірант IV курсу
Академія адвокатури України

Стаття присвячена перспективі розвитку штучного інтелекту в судовій системі країни в рамках схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Визначається стриманий рух світових держав до імплементації цифрових технологій в системі правосуддя, а також активне намагання впроваджувати дані технології, а також успіх таких впроваджень в Україні станом на сьогодні.

Ключовим документом дослідження стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р «Про схвалення концепції штучного інтелекту в Україні», а саме розділ «Правосуддя», який присвячений судовій гілці влади.

Основне завдання полягало у дослідженні пунктів розділу «Правосуддя» у згаданій вище концепції, та виокремлення питань, які потребують вирішення для реального та ефективного застосування штучного інтелекту або інших, вже впроваджених технологій, в кожному окремому пункті.

Автори відзначають, що не дивлячись на перспективне майбутнє для використання штучного інтелекту і його невідомий розвиток у сучасному світі, все ж таки є сенс починати з цифрових технологій та напрямків їх застосування, які є більш простими і не потребують великого багажу знань та часу на навчання штучного інтелекту потрібним взаємозв'язкам, що в свою чергу не виключає застосування більш складних технологій в майбутньому.

Підсумовуючи дане дослідження, можна прийти до висновків, що враховуючи обмежену фінансову спроможність України для активного та всебічного впровадження штучного інтелекту в процесах системи правосуддя, більш раціональним підходом буде поступове впровадження не дуже матеріально-затратних технологій, довершення вже існуючих цифрових продуктів, які діють наразі, а також обережне впровадження більш складних програмних продуктів на базі штучного інтелекту із одночасним напрацюванням нормативно-правової бази та втілення пілотних проектів в рамках судочинства.

Ключові слова: штучний інтелект, правосуддя, цифрові технології, суддя, судочинство.

The article is devoted to the perspective of the development of artificial intelligence in the judicial system of the country within the framework of the approval of the Concept of the development of artificial intelligence in Ukraine. The restrained movement of world states towards the implementation of digital technologies in the justice system is determined, as well as the active effort to implement these technologies, as well as the success of such implementations in Ukraine as of today.

The key document of the study was the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 2, 2020 No. 1556-r "On the approval of the concept of artificial intelligence in Ukraine", namely the section "Judiciary", which is devoted to the judicial branch of government.

The main task was to study the points of the section "Justice" in the concept mentioned above, and to highlight the issues that need to be solved for the real and effective application of artificial intelligence or other already implemented technologies in each separate point.

The authors note that, despite the promising future for the use of artificial intelligence and its relentless development in the modern world, it still makes sense to start with digital technologies and directions of their application, which are simpler and do not require a large amount of knowledge and time to learn artificial intelligence intelligence is required for interconnections, which in turn does not exclude the use of more complex technologies in the future.

Summarizing this study, we can come to the conclusions that, taking into account the limited financial capacity of Ukraine for the active and comprehensive implementation of artificial intelligence in the processes of the justice system, a more rational approach will be the gradual introduction of not very materially expensive technologies, the completion of already existing digital products that are currently operating, as well as the careful introduction of more complex software products based on artificial intelligence with the simultaneous development of the regulatory and legal framework and the implementation of pilot projects within the framework of the judiciary.

Key words: artificial intelligence, justice, digital technologies, judge, judiciary.

Постановка проблеми. З моменту пандемії коронавірусу у світі, перед інституціями різних держав постала одна з найбільших проблем з якої вони стикались. Проблема забезпечення роботи органів в умовах обмеження фізичного взаємозв'язку. Не обійшла ця проблема і Україну, зокрема, її судову систему. У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України запровадив концепцію, відповідно до якої в країні мали впроваджуватись цифрові технології та штучний інтелект [4]. В даній концепції знайшло місце і для системи правосуддя, для якої виокремили

та прописали напрямки, з якими необхідно здійснювати найбільше напрацювань. Війна в країні погіршила можливість держави тримати високі темпи впровадження штучного інтелекту але навіть в таких умовах країна намагається максимально рухатись до цифровізації усіх процесів, але стикається з деякими труднощами на апаратно-технічному, юридичному та соціальному рівні.

Стан дослідження. Деякі з науковців досліджували питання впровадження штучного інтелекту. Серед них слід зазначити праці В. В. Городовенка, І. Д. Казанчук,

Н. В. Шишки та інших. Але дослідження в рамках схваленої Україною концепції розвитку штучного інтелекту стане інформативним оглядом на стан сьогоденних справ із цифровими технологіями в системі правосуддя.

Постановка завдання. Дослідження визначених пунктів Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, що стосуються системи правосуддя та її вплив на незалежність судової гілки влади.

Викладення основного матеріалу. Штучний інтелект у 2023–2024 роках став найбільш швидко прогресуючою технологією у світі. Його розробка провідними технологічними компаніями світу забезпечила даній технології необхідне фінансування, а отже і швидке просування на міжнародній арені технологічних рішень. Не дивлячись на стрімкий зліт штучного інтелекту його практичне застосування в рамках судової системи є доволі обмеженим. В багатьох випадках це пов'язано із технічними обмеженнями по навчанню штучного інтелекту саме в рамках правосуддя, а також питанням із дотриманням незалежності судочинства в цілому.

Все частіше з'являється інформація про пілотні спроби держав інтегрувати штучний інтелект для потреб судової гілки влади. Так на приклад у штаті Делавер (США) Верховний суд штату дозволив суддям та персоналу використовувати ШІ у своїй роботі, але з низкою обмежень. Такі обмеження стосуються генеративної складової ШІ, а відповідальність за точність робочого продукту повністю лежить на посадових особах [7].

Також за приклад можна взяти свіже повідомлення щодо початку впровадження Верховним судом Філіппін ШІ-інструментів для підвищення ефективності роботи суддів. В даному випадку найбільшу увагу планують приділити програмному забезпеченню під назвою SCRIPTIX (перетворення голосу в текст). Передбачається, що завдяки цьому вдасться вирішити проблему із нестачею стенографістів у судах [1].

Україна також намагається не відставати від інших держав в плані інтеграції ШІ-технологій в судові процеси. Так, після оприлюднення висновку КРЄС № 26 від 1 грудня 2023 року під назвою «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві», суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко дав свій коментар з приводу майбутнього таких технологій Судово-юридичній газеті [2, 6].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Дана концепція містить розділ під назвою «Правосуддя», який присвячений забезпеченню виконання певних завдань. Загалом в даному розділі визначено п'ять завдань наступного змісту:

1) подальший розвиток вже існуючих технологій у сфері правосуддя (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, Електронний суд, Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо);

2) впровадження консультативних програм на основі штучного інтелекту, які відкриють доступ до юридичної консультації широким верствам населення;

3) попередження суспільно небезпечних явищ шляхом аналізу наявних даних за допомогою штучного інтелекту;

4) визначення необхідних заходів ресоціалізації засуджених шляхом проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій штучного інтелекту;

5) винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики [4].

Пропонується розглянути дані завдання з точки зору застосування штучного інтелекту і можливих негативних

наслідків такого застосування, які можуть впливати на незалежність судді та судочинства.

Основний аспект штучного інтелекту і він же є його основною вадою це необхідність навчання штучного інтелекту в рамках в яких потрібно буде його застосовувати. При чому, що робити це буде необхідно постійно. А доступ до такого навчання має бути обмежений визначеним колом осіб, які будуть відповідати за результат такого процесу. Необхідність такого підходу обумовлена тим, що штучний інтелект не завжди розрізняє достовірну чи не достовірну інформацію, факти від вигадок, позитивні аспекти від негативних. І на це в першу чергу впливатимуть ті особи, які будуть визначені відповідальними за цей напрям роботи. Від їх кваліфікації і розуміння цілей яких треба досягнути і буде залежати ефективність даної системи.

Повертаючись до завдань варто розпочати із вже існуючих технологій у сфері правосуддя. Найбільшим старим цифровими технологіями, яким користувались в системі правосуддя і поза її межами є реєстри. А тому варто приділити увагу Електронним реєстрам, які діють в Україні на постійній основі та мають пряме відношення до правосуддя. Максимальну увагу на думку авторів слід приділити Єдиному державному реєстру судових рішень (ЄДРСР).

ЄДРСР є морально застарілим реєстром не тільки ззовні, а ще й всередині. Через те що ним глобально не займалися, не модернізували і не фінансували, його інертність породила багато альтернативних ресурсів по пошуку потрібного судового рішення чи виокремлення конкретної судової практики. Найпопулярнішими з них стали такі ресурси як «Opendatobot», «YouControl» та «Liga:Zakon». Загалом дані ресурси повторюють функціонал ЄДРСР але в більшості випадків є інтуїтивно зрозумілішими для звичайного користувача, а тому користуються більшою популярністю.

Основна проблема даного реєстру полягає в складності сприйняття для пересічної людини. Адже доступ до реєстру в своїй більшості створений не стільки для юристів скільки для пересічних громадян, які можуть відслідковувати процесуальні документи по своїх справах. Але коли справа доходить до пошуків, люди стикаються з великими труднощами.

Для прикладу можна навести статтю у Всеукраїнському професійному юридичному виданні «Юридична Газета online» від 9 вересня 2020 року, яка посилаючись на повідомлення прес-служби Борщівського районного суду Тернопільської області наводить так звані «дев'ять правил пошуку в ЄДРСР», які мало кому відомі [3]. Сформульовані заголовки цих правил наступним чином:

- 1) Пошук по точній фразі;
- 2) Пошук якщо точний номер справи невідомий;
- 3) Пошук по основній частині пошукового слова;
- 4) Пошук одного з декількох пошукових слів;
- 5) Пошук за декількома пошуковими запитами;
- 6) Пошук з виключенням окремих слів;
- 7) Пошук з обов'язковим включенням потрібного слова;
- 8) Пошук з виключенням певного слова;
- 9) Комбінований пошук.

Основне, на що треба звернути увагу, це різноманітність параметрів пошуку, які є, і які насправді не полегшують пошук, а ускладнюють його. Сам факт такого розгалуження складає враження, що реєстр створювався не для полегшення пошуку, а для його ускладнення.

Але в розрізі застосування штучного інтелекту та модернізацію форми запиту на пошук ситуацію можна кардинально змінити. Першим чином, перед тим як застосовувати штучний інтелект для пошуку треба визначитись із формою запиту. При відкритті реєстру, перше, що бачить особа це одне монолітне вікно з усіма параметрами одразу. Для уникнення неточностей в запиті та для покращення

щення взаємодії осіб з реєстром необхідно запровадити «принцип поступових параметрів» або «принцип впливаючих вікон». На практиці це буде виглядати як поступове заповнення запиту на пошук потрібної інформації. Тобто, коли ви задаєте поступові параметри такі як «інстанція», «суд», «суддя», «рік», «юрисдикція» тощо. Таким чином буде сформульований чіткий алгоритм, який поступово буде скорочувати кількість інформації, яка буде відображена у результатах запиту. Даний спосіб рекомендується застосовувати у разі наявності у особи чіткої інформацію, що саме вона шукає.

У ситуаціях, коли потрібен більш гнучкий підхід для пошуку є сенс у створенні помічника, тобто програму штучного інтелекту, яка допоможе в пошуках більш специфічних запитів та виконання більш креативних задач. Можна реалізувати даний аспект як спливаюче бокове вікно де ви зможете вписати інформацію, яку хочете знайти. І тут насамперед потрібно буде реалізувати раніше наведені «дев'ять правил пошуку в ЄДРСР» на базі нашого штучного інтелекту. Тому що насамперед ці правила існують тільки тому, що звичайний пошук не дасть потрібних результатів або дасть їх занадто багато і не конкретизовано, аби це можна було якось раціонально обробити.

Насправді можливі штучного інтелекту на базі реєстру майже необмежені, а запити, які можуть надаватися нашій програмі для обробки можуть бути найрізноманітніші. Як і зазначалось раніше для успішної реалізації даної програми її треба буде навчати правильно визначати параметри, які їй подаються, а також постійно оновлювати її і підтримувати її актуальний стан, щоб вона не стала інертною. На даний час реєстрі більше 119 мільйонів процесуальних документів і з кожним днем їх ставатиме тільки більше, а тому постійне їх оновлення це запорука коректної роботи реєстру і даної програми в цілому.

Пункт, який стосується впровадження консультативних програм на основі штучного інтелекту, який дав би змогу відкрити доступ до юридичної консультації широким верствам населення має доволі загальне формулювання. Не зовсім зрозуміло про яку саме консультацію йде мова. Якщо розділяти сам термін «юридична консультація» то можливо, буде доцільно, розділити її на адміністративну та судову.

Суть адміністративної юридичної консультації шляхом застосування штучного інтелекту може зводитись до найпростішого формування юридичної допомоги на кшталт заповнення юридичних документів, форм, анкет, запитів. Або допомогу у визначенні організації до якої варто звертатись для вирішення тих чи інших питань.

Говорячи про судову юридичну консультацію шляхом застосування штучного інтелекту, то нажаль, не вбачається за можливе в сьогоднішніх реаліях застосування такої технології. Справа в тім, що юридична консультація сама по собі є процесом творчим та креативним і потребує великого багажу знань, а особливо в питаннях, що стосуються судових процесів. Запити, які можуть надходити від громадян будуть найрізноманітніші. Для того, аби штучний інтелект міг бодай якось реалізувати свої функції йому потрібно буде навчити не тільки елементарним знанням місця, де здійснювати пошук, а й навчити розрізняти інформацію, виокремлювати її, перевіряти на актуальність і формувати думку виключно юридичною мовою.

Поки що консультативні програми можуть існувати виключно на примітивному довідковому рівні, а скільки часу потрібно для такої еволюції ШІ, щоб він зміг надавати дійсно якісні консультації дуже важко визначити.

Наступне завдання, яке пропонується розглянути це завдання із попередження суспільно небезпечних явищ шляхом аналізу наявних даних за допомогою штучного інтелекту. Автор вбачає найкраще застосування штучного інтелекту в рамках даного завдання у інформаційному полі, але є необхідність обмежитись виключно питанням

правосуддя, так як нормотворець не уточнив, що саме мав на увазі під терміном «суспільно небезпечне явище».

Майже кожного дня в мережі Інтернет розповсюджується інформація різного роду, типу та напрямлення. Вона має різний відтінок і не завжди цю інформацію створюють саме люди. В терабайтах неперевіреної інформації може приховуватись той єдиний коментар, що потенційно може становити загрозу життю та здоров'ю суддів, прокурорів, адвокатів, присяжних інших учасників судового процесу та вільних слухачів у судовому засіданні та поза ним.

Аби мати змогу досягти ефективного правосуддя треба досягти також і ефективного захисту такого правосуддя. І питання застосування штучного інтелекту для цього процесу є відкритим та актуальним. На практиці комплекс заходів має включати не тільки обробку інформації, а ще є її збір. Від якості збору інформації буде залежати і якість її обробки.

Для ефективності даного процесу пропонується визначити наступні стадії:

- 1) Моніторинг інформації (постійний та точковий);
- 2) Збір інформації, що підпадає під визначенні параметри;
- 3) Обробка інформації на визначений предмет;
- 4) Кінцевий аналіз, що буде здійснюватися безпосередньо за участі людини;
- 5) Прийняття рішення щодо конкретного випадку.

Для параметрів, які допомогли максимально звузити коло необхідної інформації пропонується використовувати наступні:

- 1) Номер судової справи;
- 2) Номер судового провадження;
- 3) ПІБ судді із можливістю варіативності написання;
- 4) ПІБ прокурора із можливістю варіативності написання;
- 5) ПІБ адвоката із можливістю варіативності написання;
- 6) ПІБ присяжного із можливістю варіативності написання;
- 7) ПІБ інших учасників справи, експертів, консультантів, перекладачів тощо із можливістю варіативності написання;
- 8) ПІБ членів сім'ї та найближчих родичів усіх долучених осіб до судового процесу;
- 9) Ключові слова знаряддя вчинення правопорушення (ніж, бита, граната, пістолет тощо) включаючи сленгові слова;
- 10) Ключові слова можливого виду завдання шкоди (переляк, каліцтво, смерть тощо) включаючи сленгові слова;
- 11) Варіативність вибору мови для пошуку.

Після збору інформації в дію вступає штучний інтелект, який буде визначати відповідно до зібраної інформації ступінь суспільної небезпеки. Умовно можна розділити їх по кольоровому признаку: зелений, жовтий, червоний. Де зелений буде відповідати за невисокий рівень, жовтий буде відповідати за середній рівень, а червоний буде відповідати за високий рівень. Дана градація допоможе приймати більш ефективні заходи реагування, а також більш раціональні.

Дана система може застосовуватись не тільки в рамках попередження суспільних загроз у здійсненні правосуддя але й може бути реалізована й у інших аспектах суспільного життя, де така система є необхідною та виправданою. А враховуючи той факт, що здійснення правосуддя завжди є суспільно-активною частиною повсякденного життя українців, то на думку авторів, застосування такої системи є більш ніж виправданою і можливо убереже життя та здоров'я людей, які залучені до судових процесів.

Єдиним нюансом застосування штучного інтелекту у даній системі є правильне навчання обробці отриманої інформації аби гігабайти даних, які будуть зібрані в про-

цесі моніторингу оброблялися належним чином, необхідно велика кількість людин/годин, що потягне за собою великий об'єм фінансування даної системи, а враховуючи українські реалії фінансування, то без міжнародної допомоги буде вкрай важко реалізувати даний проєкт.

Говорячи про визначення необхідних заходів ресоціалізації засуджених шляхом проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій штучного інтелекту постає питання щодо самого пакету даних, який треба проаналізувати.

Відповідно до інформації з відкритих джерел у 2016 році в українських в'язницях було майже 70 тисяч ув'язнених, у 2017 році – 60,4 тисяч, у 2018 році – 57,1 тисяч, у 2019 році – 55,1 тисяч, у 2020 році – 52,9 тисяч, у 2021 році – 49,8 тисяч. Після початку війни кількість ув'язнених у 2022 році становила 48,2 тисячі, у 2023 році – 42,7 тисячі, у 2024 році – 44 тисячі [5].

Тобто дана інфографіка показує тенденцію загалом до скорочення ув'язнених і більшої присутності колишніх ув'язнених на волі. Відповідно до чого постає необхідність до їх ресоціалізації.

Для ефективної процедури ресоціалізації необхідно зібрати пакет даних, який буде відповідати визначеній меті. Пакет даних, на думку авторів має складатись із таких складових: економічна складова, соціальна складова, політична складова. Ці три стовпи будуть грати ключову роль для подальшого розуміння заходів, які треба буде реалізувати.

Економічна складова радше відіграє превентивну роль у даній трійці. Вона відповідає на запитання фінансового благополуччя населення і на основі даних щодо економічних настроїв може передбачити приблизну кількість колишніх ув'язнених, які повернуться до кримінально-карної діяльності після того як опиняться на свободі через неможливість знайти справжню роботу з гідною заробітною платою. В теорії може визначити об'єм колишніх ув'язнених, які будуть зацікавлені в даній ресоціалізації.

Соціальна складова має відповісти на питання належного сприйняття соціумом колишніх ув'язнених як елементів загальної системи і бажання цієї системи прийняти таких людей назад в соціум. В нашому випадку поняття загальної системи треба співвідносити до осіб, що перебувають на волі та не були ув'язнені. Таким чином спеціальна система – це соціум осіб, які вже є колишніми ув'язненими, або будуть такими в майбутньому. Від прагнення законотворчих громадян прийняти в суспільство колишніх ув'язнених та сприяти їх належним чином будуть залежати інтеграційні можливості для таких осіб.

Політична складова є вирішальним елементом у цьому пакеті даних. Наявність політичної волі у чинній владі допомоги колишнім засудженим ресоціалізуватись

та знову жити як законотворчі громадяни буде спонукати до створення та впровадження нових інститутів, які б займалися питаннями колишніх засуджених у їх нелегкому шляху реабілітації у суспільстві.

Компонуючи усі складові в один пакет даних, а також навчивши штучний інтелект коректно їх обробляти і аналізувати, можливо в майбутньому, дасть змогу неблагополучним соціальним елементам знову стати частиною суспільства.

Наступним завданням слід розглянути винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики.

Беручи до уваги той факт, що технологія штучного інтелекту є доволі молодою цифровою технологією, її впровадження для винесення судових рішень є питанням спірним. Основною проблемою вбачається саме довіра до такого методу. Не має жодного сенсу створювати на законодавчому рівні функцію заради функції.

На думку авторів більш привабливим, на сьогодні, виглядають технології, які виконують допоміжну функцію конкретно для посадових осіб, а не які перебирають на себе повноваження суддів. Можна, як приклад, навести технологію переведення слів у текст, технологія автоматичного форматування тексту під необхідні параметри, технології перевірки граматики і тому подібне.

Використання ШІ для винесення судових рішень є передчасним і спірним питанням, оскільки навіть допоміжні цифрові технології ще не використовуються на повну в судових процесах. Навіть у провідних країнах світу, де фінансові можливості для інтеграції таких рішень більші, з великою обережністю підходять до впровадження ШІ і майже в усіх випадках посадові особи несуть відповідальність за робочі продукти, які оброблялись чи створювались за допомогою цифрового продукту.

Висновки. Розвиток процесів в системі правосуддя на базі використання цифрових технологій та штучного інтелекту досягнув певних успіхів і невеликими кроками прямує до всезагальної модернізації. Не дивлячись на перешкоди впровадження даних технологій, все ще існують суб'єктивні та об'єктивні фактори стримування їх різкого розвитку для судової системи. Важливим аспектом ефективного використання наявних ресурсів є активна модернізація вже існуючих технологій для отримання більш бажаного результату. З плином часу, активне напрацювання пунктів Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, які стосуються правосуддя, дасть більше можливостей та поля для втілення пілотних проєктів разом із дотримання принципу незалежності системи правосуддя, не дивлячись на те, що у сучасних реаліях це видається малоімовірним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховний суд Філіппін розпочинає впровадження ШІ для підвищення ефективності роботи судів. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/313859-verkhovnyy-sud-filippin-nachinaet-vnedrenie-ii-dlya-povysheniya-effektivnosti-raboty-sudov> (дата звернення: 30.10.2024).
2. Висновок № 26 Консультативної ради європейських судів: Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві (Страсбург, 1 грудня 2023 року). URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynny_pereklad.pdf (дата звернення: 30.10.2024).
3. Дев'ять правил пошуку в ЄДРПР, про які мало хто знає – Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/devyat-pravil-poshuku-v-edrpr-pro-yaki-malo-hto-znae.html> (дата звернення: 30.10.2024).
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text> (дата звернення: 30.10.2024).
5. Скільки ув'язнених у тюрмах країн Європи та як змінювалася їх кількість в Україні. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovodilo.ua/2024/06/14/infografika/suspilstvo/skilku-uvyaznenykh-tyurmax-krayin-uevropry-ta-yak-zminyuvalasya-yix-kilkist-ukrayini#:~:text=У%202016%20році%20в%20українських,скоротилася%20до%2042,7%20тисяч.> (дата звернення: 30.10.2024).
6. СЮГ: штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх, – висновок КРЄС (28 грудня 2023 р.) | конституційний суд україни. *Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyy-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne-zaminiti-ix> (дата звернення: 30.10.2024).
7. У США суд дозволив суддям та персоналу використовувати ШІ у своїй роботі, але є низка обмежень. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/313829-v-ssha-sud-razreshil-sudyam-i-personalu-ispolzovat-ii-v-svoe-rabote-no-est-tyadogranicheniy> (дата звернення: 30.10.2024).